

УДК 821.161.2-992.09 Григорович-Барський
DOI 10.35433/philology.1(99).2023.17-26

ІМАГОЛОГІЧНА СИНУСОІДА "МАНДРІВ ПО СВЯТИХ МІСЦЯХ СХОДУ З 1724 ПО 1747 РР." В. ГРИГОРОВИЧА-БАРСЬКОГО

С. І. Ковпик*

У статті йдеться про особливості художньої нарації в паломницькому творі-подорожі В. Григоровича-Барського "Мандри...", котрі розглянуто з позиції бінарних опозицій, насамперед – антитези "свій / чужий". Авторка статті спробувала дослідити процес сприймання та осмислення фактів культури різних націй автора-оповідача через уже сформовані стереотипи в українському середовищі епохи бароко. Особливий акцент у статті зроблено на тому, як саме в тексті твору виявляються текстуальні способи втілення "чужого".

Відзначено, що основний принцип відображення всього того, що побачив В. Григорович-Барський, він охарактеризував як "правдивий об'єктивізм". Письменник порівнював звичні традиції українців, пов'язані з виготовленням хліба, з італійськими традиціями, підкреслюючи той факт, що італійський хліб суттєво відрізняється від українського на смак, звертав увагу на відмінності в комунікації мешканців навіть одного регіону, відзначав переваги практик поселення мешканців у готелях різних країн світу.

Під пильним оком автора-оповідача були практики повсякдення мешканців багатьох міст Європи XVIII ст. Акцентовано увагу на тому, що "Мандри..." В. Григоровича-Барського належать до паломницької літератури або літератури подорожей, яка має специфічні риси: свободу наративних стратегій, наявність чужоземного локусу, стилістичну свободу. Наратор у цьому творі виступає спостерігачем, а тематичне поле твору не будується винятково навколо зустрічі Своєї та Іншої культур. Автор "Мандрів..." фіксував відмінності Свого та Іншого, дозволяючи собі дуже обережні оцінні судження.

Помічено, що назви деяких підрозділів "Мандрів..." мають імагологічний акцент, що свідчить про те, що автор презентував розуміння Свого через Чуже.

З'ясовано, що описи церковного чину у творі більше тяжіють до порівняльних характеристик, аніж описи побуту, звичаїв та традицій тих чи тих народів. Частота та періодичність звернень автора до бінарних опозицій Своє/Чуже цілком відповідає способу мислення людини епохи бароко.

Ключові слова: імагологічний, національна ідентичність, нарація, епоха бароко, Інакшість.

* доктор філологічних наук, професор,
професор кафедри української та зарубіжної літератур
(Криворізький державний педагогічний університет)
kovpiks@ukr.net
ORCID: 0000-0001-6455-5572

THE IMAGOLOGICAL SINUSOID OF "PILGRIMAGE TO THE EAST FROM 1724 TO 1747" BY V. HRYHOROVYCH-BARSKYI

Kovpik S. I.

The paper deals with the peculiarities of the literary narration in the pilgrimage work by V. Hryhorovych-Baraskyi "Pilgrimage...", represented through the prism of binary oppositions, in particular the antithesis "native / foreign". This study shows the attempt to investigate the process of perception and comprehension of cultural facts connected with different nations of the author-narrator and already formed stereotypes in the Ukrainian environment of the Baroque period. The article emphasizes on the ways how to determine the textual tools of embodying the "foreign" in the text of the literary work and interpret them in the context of national and cultural identity.

The article notes that the main principle of reflecting everything that V. Hryhorovych-Baraskyi saw should be characterized as the "true objectivism". The writer compares typical Ukrainian traditions related to making bread with Italian traditions, focusing on the fact that Italian bread differs significantly from the Ukrainian one in taste. He also draws attention to the differences in the communication of residents belonging to the same region, as well as the benefits of residents settling in hotels, etc.

Watchful eyes of the author-narrator are concentrated on routine practices of many European cities in the 18th century. This paper shows that "Pilgrimage..." by V. Hryhorovych-Baraskyi belongs to the pilgrimage literature or travel literature, which has specific features, such as: freedom of narrative strategies, the presence of a foreign locus, stylistic freedom. The narrator in this literary work acts as an observer. Consequently the thematic field of the text is not built exclusively around the meeting of native and foreign cultures. The author of "Pilgrimage..." only records the differences between Native and the Strange without making any evaluative judgments.

The article highlights that the names of some subsections of "Pilgrimage..." have an imagological aspect, for example, "About the glorious city of Rome, about local customs", where the lexeme "local" attracts the recipient's attention to content that will describe an exact and specific area.

Sometimes the narrator still resorts to subjective evaluations in the formation of the heteroimage of the Strange, which considerably highlights the author's imagological position.

Keywords: *imagological, national identity, narrative, Baroque period, heteroimage.*

Постановка наукової проблеми.

"Мандри..." В. Григоровича-Барського, як унікальний зразок української паломницької прози XVIII ст., із позиції імагології, на наше переконання, становлять неабияку цінність, адже в тексті твору авторська нарація чітко репрезентована через опозицію Своє/Чуже. Тож аналітичне дослідження особливостей художньої нарації за допомогою бінарних категорій, насамперед – антитези "свій / чужий", дасть змогу сформуванню чіткого розуміння того, як письменник XVIII ст. сприймав та осмислював факти культури різних націй через уже сформовані стереотипи в українському середовищі епохи бароко, адже паломницький жанр також синтезував нові уявлення людини про світ та Інакшість.

Акцентуємо увагу в статті на тому, що імагологічний підхід як один із

найбільш продуктивних у сучасному літературознавстві сприяє виявленню текстуальних способів утілення Чужого в подорожньому нарисі та їх інтерпретації в контексті національної та культурної ідентичності, а також сприяє увиразненню Свого. Нам імпонує думка М. Іванишиної щодо специфіки жанрів подорожньої літератури, котра, на її переконання, "...слугує потужним джерелом актуалізації самоусвідомлення, саморефлексії, акцентування на власній історії, культурі, побуті, ментальності, розумінні свого через чуже" [4: 198]. Тож тексти подорожей уможливають вивчення особливостей світосприйняття автора тієї чи тієї епохи, демонструють перебіг його вражень, думок від побаченого, почутого в інших країнах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Відзначимо, що

"Мандри..." В. Григоровича-Барського були об'єктом вивчення таких українських літературознавців: П. Білоуса, А. Козлова, О. Нескородіної, Т. Черкашиної та ін. Жвавий інтерес науковців наприкінці ХХ та на початку ХХІ ст. до "Мандрів..." В. Григоровича-Барського свідчить про те, що текст паломницького твору, який був надрукований 2000 року, слугував об'єктом досліджень літературознавців із різних позицій – від дослідження італійських образків та простору "Мандрів..." (П. Білоус), одухотворення свідомості прочанина (А. Козлов), художньої інтерпретації образу ченця (С. Ковпик), поетики тілесності (О. Нескородіна) до ознак мемуарної прози (Т. Черкашиної). Та, незважаючи на такі різноманітні літературознавчі підходи до вивчення тексту твору, усе ж таки "Мандри..." В. Григоровича-Барського не стали спеціальним об'єктом дослідження з позиції імагології.

Тож **мета нашого дослідження** – виявити особливості авторської художньої нарації через систему бінарної опозиції Своє/Чуже в подорожньому нарисі В. Григоровича-Барського "Мандри...". На наше переконання, саме імагологічна синусоїда дасть змогу визначити не тільки періодичність звернення наратора до бінарних опозицій Свій/Чужий у тексті паломницького твору "Мандри...", а й причини та мотиви таких акцентуацій уваги письменника навколо Своє/Чужого.

Особливу увагу в статті звертаємо на специфіку мандрівного мислення у тексті-подорожі, адже автор такого тексту *"...репрезентує власне переживання/сприйняття світу, що має особливість як: а) реєстрація емоційного-чуттєвого відгуку на власну відмінність від побаченого-почутого-пережитого Іншого; б) фіксація в процесі дотику до Іншого відмінності власного погляду від усталеного в суспільстві на світ іншої країни або власної"* [8: 51].

Виклад основного матеріалу дослідження з обґрунтуванням

отриманих наукових результатів. Відзначимо, що "Мандри..." В. Григоровича-Барського належать до паломницької літератури, або літератури подорожей, яка має специфічні риси: свобода нарративних стратегій, наявність чужоземного локусу, стилістична свобода. Наратор у цьому жанрі виступає спостерігачем, а тематичне поле твору не будується винятково навколо зустрічі Своєї та Іншої культур. Автори текстів-подорожей переважно не лише фіксують відмінності Своє та Іншого, а й намагаються дати всьому побаченому або почутому суб'єктивну оцінку. А це може негативно позначитися на сприйнятті Чужого реципієнтом. Тож під час аналітичного вивчення тексту "Мандрів..." звертаємо увагу на авторські коментарі, оцінки побаченого.

Одразу зазначимо, що основний принцип відображення всього, що бачив В. Григорович-Барський під час своїх мандрів, він охарактеризував так: *"...я писав про все, що бачив і роздивився"* [3: 37], тобто правдиво та об'єктивно. У цій характеристиці дієслово "роздивився" підкреслює й те, що автор усе навколо оглядав уважно, скрупульозно, з пізнавальною метою.

Акцентуємо увагу на тому, що літературу подорожей не варто розглядати як звичайну фіксацію маршруту або ж як утилітарний список інформації географічного, етнографічного характеру. Це, по суті, художня оповідь, котра збагачена уявою наратора, яка виконує такі важливі функції: просвітницьку, культурну, ідеологічну, етнонаціональну тощо, адже цікаві розповіді про далекі країни з давніх-давен слугували для популяризації знань, а чудесне та незвичайне приваблювало читацьку аудиторію. Читачі вирушали разом з автором у незвідані країни й отримували нові емоції та враження. Зацікавленість середньовічних людей чужими країнами можна пояснити особливістю тогочасного світосприйняття – ірраціональним сподіванням знайти за межами відомого

й освоєного простору дивний світ, створений усемогутнім Богом, цілковито відмінний від того, до якого вони призвичаїлися. Ось тому в тексті "Мандрів..." дуже часто В. Григорович-Барський послуговується лексемами "чудасії" або ж "дивина", коли презентує щось Чуже. Погоджуємося з думкою Ю. Ковальчук про те, що "спостерігаючи незвичні реалії крізь етноцентричну призму та індивідуальну суб'єктивність, письменник здійснює зіставлення Свого та Іншого й формує емоційні оцінки збігів та відмінностей двох світів" [5: 52].

Відзначимо, що перша частина "Мандрів..." тяжіє більше до порівняльних описів повсякденних практик громадян різних країн. Від початку подорожі наратор звертає увагу на побут, звичаї, традиції, практики харчування різних народів, а от у третій частині частота описів побуту та звичаїв помітно спадає.

В. Григорович-Барський із самого початку оповіді про свої мандри звертає увагу на щедрість, гостинність народів, серед яких йому доводилося жити. Його пильне око намагається затримати увагу на всьому тому, що буде дивним, незвичним для подорожнього з іншого краю. Він відзначив, наприклад, що по всіх угорських землях живуть дуже гостинні люди. Йому імпонувала щедрість сербів, які були приємно вражені звісткою про те, що їхніми землями мандрують прочани-русини. Серби гостинні, але дуже обережні щодо гостей. Вони уважно перевіряли всі патенти та розглядали подорожніх. Проте це не засмутило наратора, адже він із розумінням поставився до усіляких процедур перевірки, як безпекових заходів.

Описуючи, наприклад, італійські землі, В. Григорович-Барський відзначив: "Не знайдеш тут хліба з квашеного тіста, а все солодкий, як мед: нам його давали, як милостиню, та наїстися їм неможливо, хоч би скільки з'їв" [3: 37]. Письменник порівнює звичні традиції українців, пов'язані з виготовленням хліба, з

італійськими й підкреслює той факт, що італійський хліб суттєво відрізняється від українського на смак. Він не використовує ніяких позитивних чи негативних оціночних суджень, а лише констатує про відмінність смакових властивостей хлібобулочних виробів. У цьому виявляється толерантність наратора, який не вивищує Свого, применшуючи Чуже.

У Відні оповідача вразила архітектура, і він відзначив: "Тут рідко трапляються дерев'яні будинки, а скрізь кам'яні, до того ж майстерно змуровані: адже тут немає абияких майстрів: якщо вони щось збудують, то треба дивуватися, особливо чужоземцеві" [3: 31]. У цих оцінних роздумах відображена специфіка мислення людини епохи бароко, яка з особливим замилюванням сприймала Інакшість.

У містечку Ріміні автора вразив один зі звичаїв, який є нормою для місцевих готелів: роздягати гостей догола та ретельно оглядати, аби ті не занесли ніякої інфекції до готелю. Такий підхід видався мандрівним прочанам дуже дивним, але вони похвалили власників готелю за те, що ті дбають про здоров'я відвідувачів, тобто незвичність побаченого наратором отримала обґрунтоване схвалення та позитивну оцінку.

Наратор, як віруюча людина, не обминув увагою релігійних традицій інших народів. Тож, перебуваючи в головному римському шпиталі, оповідач відзначив: щосереді римляни не постують, а тому він почував певний дискомфорт, бо страви, які пропонували на обід прочанам, були дуже ситними. Йому було дуже складно дотриматися "грецького уставу", але він проявив стриманість та поважне ставлення до традицій інших і не привернув ніякої зайвої уваги господарів до себе. Цей факт свідчить про високий рівень толерантності письменника та рівень його особистої культури. Вдячність та стриманість – основні риси, які продемонстрував В.

Григорович-Барський, перебуваючи в далеких чужих краях.

Помічено, що назви деяких підрозділів "Мандрів..." мають імагологічний акцент: "Про уславлене місто Рим, про тутешні звичаї", саме лексема "тутешні" локалізує увагу реципієнта на тому, що йтиметься про те, що стосується конкретної місцевості, акцентуватиметься увага на специфічності певного регіону. Унікальність міст, у яких побував прочанин В. Григорович-Барський, відзначена ним з особливим пієтетом.

Неаполь підкорив письменника кількістю жіночих та чоловічих чернечих монастирів, які всім мандрівникам здаються чудовим раєм. Імпонувала наратору ширина вулиць Неаполя, на яких легко можуть розминутися дві-три колісниці. Підмітив спостережливий оповідач таку особливість неапольських двориків: "... тут мало таких дворів, де б було вільне місце, як це буває в руській землі, хіба що у вельможних осіб..." [3: 65]. Особливо сподобалися подорожньому фруктові сади Неаполя, у яких люди працюють переважно вночі, бо вдень неймовірна спека заважає. Фруктові сади Неаполя нагадали йому рідний край. Така увага до саду зумовлена неабияким значенням цієї ділянки землі для людини бароко, адже символіка саду, його мотив постійно виринали у творах українських письменників XVIII ст. Окрім саду, В. Григорович-Барський захопився описами виноградників Неаполя, які, на його переконання, саджають зовсім не так, як в усій Італії. Загалом про місто Неаполь у В. Григоровича-Барського склалося позитивне враження. Автор передав свій піднесений настрій в описах краєвидів цього міста.

Наступним на шляху мандрів прочанина виявилось місто Рим, яке підкорило В. Григоровича-Барського своєю красою, але водночас і засмутило через те, що місцеві мешканці виявилися не дуже щедрими на милостиню або ж якісь пожертвування для нужденних. Він

помітив, що містяни геть байдужі до тих, хто просить милостиню. Проте оповідач їх не засуджував, а навіть спробував умотивувати таку поведінку тим, що в місті дуже багато прочан, тож мешканці Риму ставляться до них як до звичного явища повсякдення.

Наратор відзначив, що в місті величезна кількість готелів на різні смаки та гроші. Він відвідав місцеві ринки, але на жодному з них не давали милостині прочанам. А ще здивував звичай римлян виносити через кожні двадцять п'ять років зі своїх храмів мощі святих і дозволяти їх цілувати всім віруючим. Тож у цьому місті оповідач надовго не затримався, бо все ж таки воно для нього виявилось занадто дорогим. Його більше цікавила й приваблювала Флоренція.

У місті Флоренції В. Григорович-Барський відзначив стиль мовлення місцевих жителів, який суттєво відрізнявся від стилю мовлення мешканців Рима. Він акцентував увагу на тому, що "тут у розмові добирають гарних слів, а в Римі чиста вимова" [3: 85]. Поділився він своїми враженнями про хліб із каштанів, який, на його думку дуже смачний, але "не тривкий" [3: 85]. Смак цього хлібобулочного виробу йому не вдалося передати через порівняльні характеристики з якимось іншим національним пшеничним виробом.

Відзначив оповідач і те, що найкращий хліб, який йому довелося смакувати в Італії, був саме в Болонії. Переповідаючи цей факт, він використовує прийом порівняння: "Хліба кращого, ніж тут, немає ніде..." [3: 87]. Досвід мандрів, перебування в іншій країні, сформувавши в автора чіткі уявлення про особливості та відмінності регіональних харчових практик у межах однієї країни. Тож висновки щодо тих чи тих описуваних явищ, процесів, які презентує В. Григорович-Барський, є об'єктивними та переконливими.

Помітив він також і те, що італійці скільки разів сповідуються, стільки й причащаються, відзначивши, що так само це роблять й у німецькому краю.

У такий спосіб у читача формуються чіткі уявлення про межі культурних просторів, а також уявлення про подібність культур та традицій у деяких народів.

Щодо свого перебування у Венеції, то наратор відзначив, що це місто занадто дороге для мандрівника, але помітив, що там "...є чимало такого, чого немає в наших краях" [3: 94]. Так письменник демонструє свою імагологічну позицію, тобто соціально-психологічний кут зору на *Інше*, котре суттєво відрізняється від *Свого* (*нашого*). Відмінним видався оповідачу банкет на Різдво, під час якого подавалися страви у вигляді персонажів, які мають стосунок до їжі та питва, наприклад, Бахус, Венера та ін. Усе це викликало подив у В. Григоровича-Барського, який він охарактеризував так: "...дуже чудувався, бачивши це" [3: 95].

Відзначимо, що Венеціанський маскарад оповідач спробував порівняти з українським ярмарком, на якому йому доводилося бувати не раз. Така подібність обох дійств пов'язана з кількістю учасників. Настрій людей, атмосфера свята спонукали наратора до спогадів про рідний край, він пережив низку позитивних емоцій, які реанімували пам'ять про Своє.

Запам'яталося йому місто Солунь тим, що в ньому люди постійно співають, а це нагадало оповідачу рідні краї. Він навіть ужив таке порівняння: "як у нас" [3: 144].

Отже, в описах та розповідях про італійські міста дуже добре розкривається імагологічна позиція наратора, який скрупульозно фіксував відмінності *Іншого* від *Свого*.

Наступне місто, яке вразило оповідача, – це Яффа, подорожі до якого були обов'язковими в паломницьких маршрутах XVIII ст. Оповідач відзначив той факт, що погода у вересні в цих краях така, "...яка в Руській землі буває посеред літа" [3: 154]. Таке порівняння розкриває ще одну площину імагологічних позицій наратора, котра представлена в координатах

позитивного, приємного Чужого, бо, описуючи клімат Яффи, В. Григорович-Барський утішений тим, що він нагадує йому про теплі рідні краї, адже оповідач дуже любив тепло та сонце.

У цьому місті вразила наратора поведінка ефіопів, котрі поводили себе дуже зухвало та грубо. Аби читач краще зрозумів, що це за народ, оповідач спробував їх уподібнити до того, який є в його рідних краях: "Міг би я порівняти їх із фараонами чи, простіше кажучи, циганами, що від них у наших краях немає упослідженого народу, але яке тут може бути порівняння? Цигани хоч обманюють, і крадуть, і чинять інші лихі діла, та коли щось у когось просять і приймають, тоді по-людськи дякують і бувають задоволені. А ці, безсоромні, багато разів просять і, багато разів узявши, не тільки ні разу не подякують, а й обкрадають і грабують того хто їм щось дав, а наостанку, і це вже верх нелюдяності, це й б'ють" [3: 161–162]. Так автор формує гетерообраз *Іншого*, аби реципієнт краще осмислив сутність того, що довелося побачити оповідачу. Причому відзначимо, що автор дуже обережно порівнює ефіопів із циганами, віддаючи належне останнім. Що ж до ефіопів, то тут він демонструє своє дещо суб'єктивне ставлення до конкретного народу та представляє реципієнтові свою імагологічну позицію.

У Єгипті увагу наратора привернули міські вулиці, які "...викладені камінням, як і в наших країнах, але найголовніше – заметені" [3: 236]. Тут письменник відшукав подібності на рівні *Своєї/Іншої* урбосистем, але помітний акцент зробив на тому, що для нього було головним та відрізняло саме Своє від *Іншого*.

Багаторічні мандри В. Григоровича-Барського давали йому змогу порівнювати не лише Своє/*Інше*, а й релігійні практики різних народів, серед яких йому доводилося жити. Літургія, наприклад, у Лівані була така сама, як і в римлян.

На острові Патмос В. Григорович-Барський провів чи не найбільше часу. Тут він навчав учнів грецької та латинської мови. Тож своїми спостереженнями він докладно поділився, використовуючи порівняльні характеристики щодо практик навчання та щодо того, як розраховувалися батьки за навчання своїх дітей з учителем: *"Трудився я з багатьма, й багатьох навчив читати й писати, але їхні безсовісні батьки не дали мені за те нічого, а ще й ганьбили мене, як хотіли. І хоч я й давав про це знати старшим, проте нічого не домігся: люди тут живуть як хочуть і нікому не коряться, бо турків у них над головою немає, а слухаються ігумена та управителя..."* [3: 443]. У цьому фрагменті наратор акцентує увагу на лексемі "багатьом", тобто неозначеній кількості, а це свідчить, що він мав можливість сформулювати стійкі та переконливі знання про специфіку поведінки представників тих чи тих націй.

З обуренням він констатує той факт, що люди "тут" живуть, як хочуть. Спробуємо докладніше розібратися саме з категорією "тут", адже "тут" – це філософська категорія конкретизації місця. Вона виступає у бінарній опозиції з ще однією філософською категорією "там". Така система координат відображає спосіб мислення людини XVIII ст. та вказує на конкретне місце, про яке веде мову наратор.

У місті Єфес В. Григорович-Барський підмітив подібність приготування риби та її смак у греків із кулінарними традиціями українців. Він відзначив, що саме ікра риби в них дуже смачна й така, як у руських землях. Риб'ячий кав'яр також входить до харчових практик українців, які мають чудові рецепти його соління. Тож цей факт наратор не залишив поза увагою.

У прикінцевій (третій) частині "Мандрів..." В. Григорович-Барський також вдається до порівнянь релігійних обрядів, традицій, церковного чину в представників

різних націй. Наприклад, описуючи церковний чин греків, він звертає увагу на те, як готується в них коливо, а основне – як ним поминають померлих: *"До святого, якого шанують, мовлять: „В честь і пам'ять" і тут, відповівши, не поминають інших; проте церковник розносить коливо, і його беруть мовлячи: "Того молитвами, Христе Боже, спаси душі наші", і їдять його, а тоді підносять Богородичну частку й читають подячну молитву. Дивно, що такого доброго звичаю немає в Росії..."* [3: 515], тобто в греків це особлива ритуальна страва, яку вживають разом із подячною молитвою, на відміну від слов'ян.

Відзначимо, що Інакшість наратор сприймає досить стримано. Він постійно намагається віднайти схожі або подібні риси в різних зразках культурної спадщини тієї чи тієї нації. Саме Інакшість нашттовує його на роздуми про Своє, котре він згадує з приємністю та особливою любов'ю. Наприклад, Іверський (грузинський) монастир наратор порівнює з монастирем Печерською лаврою, відзначаючи переваги одного та іншого: *"Окружність усього монастиря, як я сам виміряв, не дуже велика, лише двісті п'ятдесят сажнів, набагато менша від Лаври; проте тут більше келій, бо їх міцно й гарно збудовано в три й чотири яруси одні на одних ... в ньому є мармурові колони та чудові вікна; прикрашений він свічниками, світильниками та іншими чудовими оздобами ліпше, аніж Лавра..."* [3: 532]. Він підкреслює, що в Іверському монастирі все зроблено так само гарно, як і в Лаврі. Помітив наратор, що ченці монастирі ретельніше зберігають мощі святих, ніж у Лаврі. Акцентує увагу оповідач й на тому, що ченці Іверського монастиря дуже щедри, усі свята в них відзначаються пишно, бо вони люблять їх святкувати. Він зауважує: *"Церковний, як і мирський чин тут подібний до лаврського, хоч є й відмінності, найістотніші між якими такі: тут проігумени та*

соборні мають звичай і воляють носити ошатнішу одіж, аніж у Лаврі; середні та підлеглі ченці живуть вільніше, ніж у Лаврі, й не мають такого страху; на відмінну від Лаври, тут не всі на службі Божій та в трапезній носять клобуки, а лише монастирські начальники й крилошани, тут, як і в інших монастирях, призначають економа, а не підкеконома, як у Лаврі..." [3: 550]. Такого типу порівняння дають змогу читачеві краще зрозуміти Інакшість, а також допомагають виокремити важливі моменти сприйняття Чужого через Своє.

У третій частині "Мандрів..." В. Григорович-Барський описував зміни, котрі відбулися в монастирях на горі Афон від часу його першого перебування в цій місцевості. Усі зміни, які він зафіксував, не були на краще, а це помітно засмутило наратора. Його вразив занепад більшості монастирів. Тож він сфокусував свою художню нарацію на констатації всього того, що він побачив уже через двадцять років. Тематичне поле твору в третій частині не будується вже навколо зустрічі Своєї та Іншої культур. Тому імагологічна синусоїда тексту втрачає певну симетричність. Причин зміни симетричності імагологічної синусоїди тексту аналізованих "Мандрів..." В. Григоровича-Барського, на нашу думку, декілька:

1. з часом (а це понад двадцять років) активність уваги до Чужого помітно знизилася;

2. давав знати про себе вік письменника, втома, хворобливість ноги;

3. колосальна часова віддаленість від рідного краю послабила в пам'яті наратора інформацію про певні особливості Свого. А Інакшість стала звичним фактом двадцятип'ятирічного перебування В. Григоровича-Барського в різних країнах світу.

Висновки й перспективи дослідження. Отже, імагологічний аналіз тексту "Мандрів..." В. Григоровича-Барського дав змогу

виявити особливості авторської художньої нарації в системі бінарної опозиції Своє/Чуже та визначити періодичність звернення автора до порівнянь, застосувавши принцип імагологічної синусоїди.

Відзначимо, що всі описи Інакшості позбавлені оцінних суджень письменника. Частота звернень до порівняльних характеристик у системі бінарних опозицій Своє/Чуже помітно змінюється від початку подорожі до її завершення. Усе це можна пояснити тим, що вже через 10–15 років мандрів Інакшість стала для письменника звичністю. Наратор "Мандрів..." не просто герой-мандрівник, він репрезентант чужої культури, який щедро увиразнював свою культуру. У тексті помітно змінюється принцип фіксації побаченого наратором від початку подорожі до її завершення: від детальних та скрупульозних описів на початку мандрів – до поверхових фіксацій лише деяких важливих фактів побаченого в інших країнах. Тут дається взнаки й той факт, що В. Григорович-Барський, повертаючись в Україну, повторно побував у більшості країн. Ось тому письменник під кінець мандрів не акцентував уваги на тому, що побачив раніше й описав на початку твору. Він навіть не спробував віднайти якихось змін за двадцять років, окрім тих, які трапилися в монастирях на горі Афон.

Помічено, що описи церковного чину більше тяжіють до порівняльних характеристик, аніж описи побуту, звичаїв та традицій тих чи тих народів. Це пояснюється тим, що В. Григорович-Барський, як людина віруюча, добре знався на церковному чину, організації життя ченців у монастирях, релігійній службі. Частота та періодичність звернень автора до бінарної опозиції Своє/Чуже цілком відповідає способу мислення людини епохи бароко, котра Інакшість сприймала як щось унікальне, дивовижне, при цьому не применшувала значущості Свого. Наратора подорожніх записок "Мандрів..." характеризує ще й те, що

він продемонстрував високий рівень культури, толерантності, стриманості до всього Чужого. Письменник дуже вдало презентував власний досвід мандрів та відобразив тогочасну реальність світу.

На нашу думку, текст "Мандрів..." В. Григоровича-Барського має

перспективу досліджень із позиції геопоетики, адже в ньому представлені численні геотопоси, твір має потужний геопоетичний простір, а також має потужний потенціал його дослідження щодо наратизації географічного простору.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Білоус П. Італійські образки у подорожніх записках Василя Григоровича-Барського. *Studia polsko-ukraińskie*. 2017. Т. 4. С. 95–100.
2. Білоус П. "Прирощення простору" як ренесансна риса "Мандрів..." В. Григоровича-Барського. URL: <http://surl.li/dxmvz> (дата звернення: 10.01.2023).
3. Григорович-Барський В. Мандри по святих місцях Сходу з 1723 по 1747 рік. Київ: Видавництво Соломії Павличко "Основи", 2000. 768 с.
4. Іванишин М. Імагологічні акценти подорожніх нарисів Галини Погутьяк. *Актуальні питання гуманітарних наук*. Вип.30. Т. 2. 2020. С. 194–198.
5. Ковальчук Ю. Гетерообраз Кореї у літературному дискурсі подорожей IX–XX століття: дис. ... канд. філ. наук 10.01.05 / Київський національний університет імені Тараса Шевченка. Київ, 2017. 220 с.
6. Ковпик С. Художня інтерпретація образу ченця в паломницькому творі В. Григоровича-Барського "Мандри по Святих місцях Сходу з 1723–1747 рр.". URL: <http://surl.li/dxmvr> (дата звернення: 16.01.2023).
7. Козлов А. Одухотворення свідомості прочанина в "Мандрах..." В. Григоровича-Барського. *Література. Фольклор. Проблеми поетики: зб. наук. праць* / ред. кол.: Г. Ф. Семенюк, А. В. Козлов. Київ, 2008. Вип. 31, ч. 1. С. 38–46.
8. Кропивко І. Досвід мандрівного мислення й чуттєвого сприйняття навколишнього світу в постмодерністському тексті-подорожі українських та польських письменників. *Наукові праці. Філологія. Літературознавство*. Том 316. № 304. 2018. С. 51–56.
9. Нескородіна О. Поетика тілесності у "Странствованіях" Василя Григоровича-Барського. 2013. URL: <http://surl.li/dxmwv> (дата звернення: 23.01.2023).
10. Черкашина Т. Передісторія виникнення і формування української мемуарно-автобіографічної літератури. *Філологічні науки. Літературознавство*. 2014. Вип. 9. С. 146–151.

REFERENCES (TRANSLATED & TRANSLITERATED)

1. Bilous, P. (2017). Italiiski obrazky u podorozhnikh zapyskakh Vasyliya Hryhorovycha-Barskoho [Italian images in the travel notes of Vasyl Hryhorovych-Barskyi]. *Studia polsko-ukraińskie*. Vol. 4. P. 95–100. [in Ukrainian].
2. Bilous, P. (2000). "Pryroshchennia prostoru yak renesansna rysa "Mandriv" V. Hryhorovycha-Barskoho. ["Expansion of space" as a renaissance feature of V. Hryhorovych-Barsky's "Pilgrimages..."]. URL: <http://surl.li/dxmvz> (reference date: 10.01.2023). [in Ukrainian].
3. Hryhorovych-Barskyi, V. (2000). Mandry po sviatykh mistsiakh Skhodu z 1723 po 1747 rik. [Pilgrimages to the holy places of the East from 1723 to 1747]. Kyiv: Vydavnytstvo Solomii Pavlychko "Osnovy". 768 p. [in Ukrainian].
4. Ivanyshyn, M. (2020). Imaholohichni aktsenty podorozhnikh narysiv Halyny Pohutiak. [Imagological accents of Halyna Pohutyak's travel essays]. *Aktualni pytannia humanitarnykh nauk*. Is. 30. Vol. 2. P. 194–198. [in Ukrainian].

5. Kovalchuk, Yu. (2017). Heteroobraz Korei u literaturnomu dyskursi podorozhei XI–XX stolittia [The heteroimage of Korea in the literary discourse of travels of the 9th–20th centuries]: PhDc 10.01.05/Kyivskiy natsionalnyi universytet imeni Tarasa Shevchenka. Kyiv. 220 p. [in Ukrainian].
6. Kovpik, S. (2021). Khudozhnia interpretatsiia obrazu chentsia v palomnytskomu tvori V. Hryhorovycha-Barskoho "Mandry po Sviatykh mistsiakh Skhodu z 1723–1747 rr.". [Artistic interpretation of the image of the monk in the pilgrimage work of V. Hryhorovych-Barskyi "Pilgrimage to the Holy Places of the East from 1723–1747."]. URL: <http://surl.li/dxmvr> (reference date: 16.01.2023). [in Ukrainian].
7. Kozlov, A. (2008). Odukhotvorennia svidomosti prochanyna v "Mandrakh..." V. Hryhorovycha-Barskoho. [Spiritualization of the consciousness of the pilgrim in "Pilgrimage..." by V. Hryhorovych-Barskyi]. *Literatura. Folklor. Problemy poetyky: zb. nauk. prats / H. F. Semeniuk, A. V. Kozlov eds. Is. 31, part. 1. P. 38–46.* [in Ukrainian].
8. Kropyvko, I. (2018). Dosvid mandrivnoho myslennia y chuttievoho spryiniattia navkolyshnoho svitu v postmodernistskomu teksti-podorozhi ukrainskykh ta polskykh pysmennykiv.[The experience of wandering thinking and sensory perception of the surrounding world in the postmodern travel text of Ukrainian and Polish writers]. *Naukovi pratsi. Filolohiia. Literaturoznavstvo. Tom 316. № 304. P. 51–56.* [in Ukrainian].
9. Neskorodina, O. (2013). Poetyka tilesnosti u "Stranstvovaniakh" Vasylia Hryhorovycha-Barskoho. [The poetics of corporeality in Vasyl Hryhorovych-Barsky's Pilgrimages]. URL: <http://surl.li/dxmxw> (reference date: 23.01.2023). [in Ukrainian].
10. Cherkashyna, T. (2014). Peredistoriia vynyknennia i formuvannia ukrainskoi memuarно-avtobiohrafichnoi literatury.[Prehistory of the emergence and formation of Ukrainian memoir-autobiographical literature]. *Filolohichni nauky. Literaturoznavstvo. Is. 9. P. 146–151.* [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редколегії: 05.02.2023
Схвалено до друку: 28.02.2023